

Érvelő vitákért

Jókora felháborodás fogadta Szilágyi Ákosnak a Kritika 1975. szeptemberi számában megjelent, Weöres Sándor költészetéről szóló írását. Záporoztak a szöveglí kifogások, megjegyzések a cikke, írójára, a közreadókra. Az irodalmi közvélemény egy részének reagálásáról igen jó hangú írásában szólott már Eörsi István (Ürügyeim. Élet és Irodalom, 1975. XI. 15.), erre nem térünk ki most bővebben. Azt azonban el kell mondani, hogy a szóban — esetenként levélben — „megnyilvánulók” egy dologban azonosak voltak. Mellőzték a tudományos (filozófiai, esztétikai, irodalomtörténeti stb.) érveket. Érdemes azonban pár szót szólni az egész „vitának” egyik általánosabb érvényű jellegzetességéről. Megjelentettük Szilágyi Ákos írását. Részletkérdésekben megoszott a véleményünk, a lényegét illetően azonban végig gondoltunk, hitelesnek tekintettük álláspontját. (Hogy Szilágyi nem a költő „megsemmisítésére” törekedett, ahogyan ezt azóta némelyek megfogalmazták, azt cikkének *figyelmes* olvasása elégségesen bizonyíthatja.) Mindezen túl emlékezünk még a Kritikában (1972. 9. sz.) is megjelent Állásfoglalásra, amelyben többek között ezt olvashattuk: „*Egyfelől a művészeti élet, az alkotók, másfelől a kritika, a kritikusok viszonya, kapcsolata nem mindig áll elvi alapon.*” Az elmúlt évtizedek tapasztalataiból a kritikusok egy része azt az egyoldalú és elvtelen következtetést vonta le, hogy az írókál és művészekkel inkább érdemes jó kapcsolatot fenntartani, mintsem vitát kezdeni velük. Sok kritikus arra törekszik, hogy személyek vagy csoportok kegyét nyerve meg. [...]

A besorolásaiban statikussá merevedett szentenciákra támaszkodó, egyes életművek egészét bírálhatatlannak tartó, a mű ellentmondásait elsimító, a művész változó teljesítményének reális értékelését nem vállaló »bírálat« valójában a kritikai dogmatizmus egyik mai változata. [...] Az előítéletzerű *kritika és általában elméletlenség* meglehetősen elterjedt az irodalomban és a filmművészetben is, de különösen jellemző a képzőművészetre és a színházművészetre. Ilyen és hasonló okok következtében az alkotások megítélésétől függetlenül is feszültségek támadnak alkotói műhelyek és kritikusok között, teret engedve az intrikáknak, a kölcsönösen sértegető — a szocialista szellemi élettel összeegyeztethetetlen — megnyilvánulásoknak.”

Abban, hogy szívesen közöltük Szilágyi Ákos cikkét (s mostani válaszát), az idézett, érvényes megállapítások is befolyásoltak bennünket. A megjelenést követő időben, sajnos, igazolódott, hogy 1972 óta túlságosan nagy változás nem történt. Hiszen, s ez ennek a „vitának” a legszomorúbb sajátossága, pillanatokon belül élénken és hangosan je-

lentkezett — csaknem kizárólagosan szóban — ez a mai dogmatizmus, ez az „előítéletyszerű kritika- és általában elméletlenség”. És nem csupán meglétét igazolta, de érvnélkülségével, subjektív vizmusával, akarata ellenére, értéktelenségét, jelentéktelenségét is. Hogy Weöres hajójával mi lett, mi lesz, arról lehet is, érdemes is vitatkozni. Ez a másik „hajó” azonban — mégis van változás — szerencsére süllyed. (Talán nem felesleges hozzáfűzni ehhez azt, hogy a leginkább érintett, Weöres Sándor, tudomásunk szerint, Szilágyi Ákos értékelésével egyet nem értve is védi a tisztességes vita jogát, indokoltnak, sőt szükségesnek tartja a fontos kérdések tisztázását elősegíthető időnkénti „bálványrombolást”).

Mindebből természetesen nem következik az, hogy Szilágyi Ákos írása támadhatatlan, egyedül üdvözítő. Éppen az volt a harmadik indokunk a cikk közlésére, hogy ez sarkított-ságával, vállalt „egyoldalúságával” erjesztője lehet egy termékeny polémiának. Hogy megakadályozhatja — megakadályozhatjuk —, hogy kritikátlanul, liturgikusan „szentté” avassa az elvtelen eklektikus rajongás a közvélemény előtt Weöres Sándort, akinek igazi tehetségét, lírai teremtőerejét mi is nagyra becsüljük. Nem kell ahhoz „avatottnak” lenni, hogy tudjuk, az ilyen élve bebalzsamozás „csak” az alkotónak, az irodalomnak, a közönségnek, a kritikának stb. árt. Talán azt sem kell bővebben fejtegetni, hogy számos esetben — az irodalomban, más művészi ágakban — azért topogunk (toporzékolunk) tehetetlenül, mert lejátszódtak már a mitizáló folyamatok, amelyek lehetnének vagy hallatlanul nehézzé teszik a nyílt szó megjelenését, a gyakorta kézenfekvő igazságok kimondását.

Úgy véljük, két út lehetséges, ilyen esetekben. Az egyik a szkeptikus vagy cinikus beleenyugvás az adottba. Ezt igyekszünk elkerülni. A másik: a megszüntetve-megőrző továbblépés. Ezzel kísérletezünk hosszú idő óta. Ennek a törekvésnek az egyik állomása, része Szilágyi Ákos írása. Nem nyitány, nem valamiféle balos szigorodás első akkordja, ahogyan némelyek értelmezik. S főként nem Weöres Sándor személye vagy lírája elleni támadás. Az elmondottak mellett talán az is bizonyítja ezt, hogy több pontjával egyet nem értve is közöljük Tallár Ferenc cikkét. Érdekes ötletet vet fel, a költészettel, Weöresrel kapcsolatos kérdéseken töpreng, nem Szilágyi Ákos személyét veszi célba. Bár közölhetnénk még néhány ilyet.

Tesszük mindezt azért is, mert az orvlövészet és a morális terror ellenében a párbeszédre szavazunk, az értelmes dialógusokra, vitákra. S mert hisszük: tudományos kérdésekben nem a hangerő, nem a szótöbbség, hanem az érvek súlya dönt.

H. R. G.